

Sygn. akt III AUa 623/15

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 9 grudnia 2015 r.

Sąd Apelacyjny w Białymstoku, III Wydział Pracy i Ubezpieczeń Społecznych

w składzie:

Przewodniczący: SSA Piotr Prusinowski (spr.)

Sędziowie: SA Bohdan Bieniek

SO del. Teresa Suchcicka

Protokolant: Małgorzata Garbecka

po rozpoznaniu na rozprawie 9 grudnia 2015 r. w B.

sprawy z odwołania Szkoły Podstawowej im. W. B. (1) w O.

przy udziale zainteresowanej H. Ł.

przeciwko Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych Oddział w P.

o zwrot nienależnie pobranego świadczenia

na skutek apelacji Szkoły Podstawowej im. W. B. (1) w O.

od wyroku Sądu Okręgowego w Ostrołęce III Wydziału Pracy i Ubezpieczeń Społecznych

z 26 lutego 2015 r. sygn. akt III U 970/14

I. zmienia zaskarżony wyrok w punkcie II oraz poprzedzającą go decyzję i stwierdza, że Szkoła Podstawowa im. W. B. (1) w O. nie ma obowiązku zwrotu nienależnie wypłaconych H. Ł. świadczeń w okresie od dnia 1 sierpnia 1992 r. do dnia 30 października 2011 r.;

II. zmienia punkt III zaskarżonego wyroku i zasądza od Zakładu Ubezpieczeń Społecznych Oddział w P. kwotę 60 (sześćdziesiąt) złotych tytułem zwrotu kosztów procesu za I instancję;

III. zasądza od Zakładu Ubezpieczeń Społecznych Oddział w P. kwotę 150 (sto pięćdziesiąt) złotych tytułem zwrotu kosztów procesu za instancję odwoławczą.

Sygn akt III AUa 623/15

UZASADNIENIE

Decyzją z dnia 17.10.2014r. Zakład Ubezpieczeń Społecznych zobowiązał Szkołę Podstawową w O. do zwrotu nienależnie wypłaconych na rzecz H. Ł. świadczeń w okresie od 01.08.1992r. do 31.10.2014r. w kwocie 6.466,22zł. i odsetek za okres od 04.08.1992r. do 17.10.2014r. tj. do dnia wydania decyzji w kwocie 10.126,10zł.

Szkoła Podstawowa w O., reprezentowana przez Dyrektora Szkoły J. R., wniosła odwołanie od powyższej decyzji. Pełnomocnik odwołującego w piśmie procesowym z dnia 04.02.2015r. wniósł o zmianę decyzji przez orzeczenie, że

odwołujący nie ma obowiązku zwrotu ZUS świadczeń nienależnie wypłaconych H. Ł. za okres od dnia 01.08.1992r. do 30.10.2011r. oraz odsetek za okres od dnia 04.08.1992r. do 17.10.2014r.

Zakład Ubezpieczeń Społecznych wniósł o oddalenie odwołania. Podniósł, że zaskarżona decyzja została wydana na podstawie art. 84 ust. 6 ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych. ZUS wskazał, że w okresie wskazanym w decyzji H. Ł. pobrała świadczenie emerytalne w zawyżonej wysokości, a nadpłata wynikała z błędu spowodowanego przez zakład pracy. Szkoła Podstawowa w O. w zaświadczeniu o zatrudnieniu i wynagrodzeniu z dnia 01.08.1991r. błędnie podała wysokość wynagrodzenia w czasie zatrudnienia w Szkole Podstawowej w O.. Dopiero w zaświadczeniu z dnia 16.06.2014r. podano prawidłową wysokość wynagrodzenia za lata 1988, 1989 i 1990.

Zainteresowana H. Ł. nie zajęła stanowiska w sprawie.

Sąd Okręgowy w Ostrołęce wyrokiem z dnia 26 lutego 2015 r. w pkt 1 zmienił zaskarżoną decyzję i ustalił, że Szkoła Podstawowa im. W. B. w O. nie jest zobowiązana do zwrotu odsetek od nienależnie wypłaconych świadczeń na rzecz H. Ł. za okres od dnia 04.08.1992r. do 17.10.2014r. w kwocie 10.126,10 (dziesięć tysięcy sto dwadzieścia sześć 10/100) złotych; w pkt 2 oddalił odwołanie w pozostałym zakresie; a w pkt 3 zniósł wzajemnie koszty procesu między stronami.

Sąd pierwszej instancji jako bezsporny przyjął fakt, że H. Ł. w okresie od 01.08.1992r. do 31.10.2014r. pobrała świadczenie emerytalne w zawyżonej wysokości, na skutek wystawienia przez Szkołę Podstawową w O. błędnego zaświadczenia o zatrudnieniu i wynagrodzeniu z dnia 01.08.1991r., określającego niewłaściwą wysokość wynagrodzenia, jakie zainteresowana pobierała w czasie zatrudnienia w Szkole Podstawowej w O.. Dopiero w zaświadczeniu z dnia 16.06.2014r. podano prawidłową wysokość wynagrodzenia za lata 1988, 1989 i 1990. Powyższe było podstawą ustalenia przez ZUS w decyzji z dnia 17.10.2014r. nadpłaty świadczenia za w/w okres w kwocie 6.466,22zł. i odsetek za okres od 04.08.1992r. do 17.10.2014r. tj. do dnia wydania decyzji w kwocie 10.126,10zł.

Wobec niekwestionowanego przez strony stanu faktycznego, do rozważenia pozostały dwie kwestie. Po pierwsze przesądzić należało czy normy czasowe obejmujące obowiązek zwrotu nienależnie pobranych świadczeń określone w art. 84 ust. 3, dotyczą również płatników składek. Po drugie przesądzić należało z jaką datą następuje wymagalność roszczenia o odsetki od nienależnie pobranego świadczenia.

Odnosząc się do pierwszej ze spornych kwestii, Sąd podzielił w tym zakresie stanowisko organu rentowego. Pogląd pełnomocnika odwołującego, ograniczającego obowiązek zwrotu świadczenia do okresu trzech lat pobierania świadczenia, zostało w przekonaniu Sądu Okręgowego, oparte na błędnej interpretacji przepisu art. 84 ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych. Jego zdaniem art. 84 ust. 1 ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych stanowi, że osoba, która pobrała nienależne świadczenie z ubezpieczeń społecznych, jest obowiązana do jego zwrotu, wraz z odsetkami, w wysokości i na zasadach określonych przepisami prawa cywilnego, przy czym stosownie do przepisu ust. 3 nie można żądać zwrotu kwot nienależnie pobranych świadczeń z ubezpieczeń społecznych za okres dłuższy niż ostatnie 12 miesięcy, jeżeli osoba pobierająca świadczenia zawiadomiła organ wypłacający świadczenia o zajściu okoliczności powodujących ustanie prawa do świadczeń albo wstrzymanie ich wypłaty, a mimo to świadczenia były nadal wypłacane, a w pozostałych przypadkach - za okres dłuższy niż ostatnie 3 lata. Natomiast podstawą prawną do żądania zwrotu od płatnika składek lub innego podmiotu, który wskazał nieprawdziwe dane stanowi przepis art. 84 ust. 6 ustawy, w którym ustawodawca nie przewidział możliwości ograniczenia odpowiedzialności, nie wskazał bowiem, że w sytuacji opisanej w tym przepisie ma zastosowanie ust. 3. W przekonaniu Sądu Okręgowego zakładając racjonalność ustawodawcy, gdyby faktycznie miał zastosowanie ten przepis (art. 84 ust. 3), to wynikałoby to jednoznacznie z treści art. 84 ust. 6 przez zaznaczenie, że stosuje się art. 84 ust. 6 z uwzględnieniem ust. 3. Według wykładni Sądu pierwszej instancji art. 84 ust. 6 odnosi się wyraźnie jedynie do ust. 1. powołanego przepisu (obowiązek zwrotu tych świadczeń wraz z odsetkami, o których mowa w ust. 1), co prowadzi do wniosku, że określone normy czasowe wynikające z art. 84 ust. 3, obejmują jedynie osoby, które pobrały nienależne świadczenia. Za taką interpretacją przemawiają także zasady techniki legislacyjnej. Przepis ust. 3 ograniczający żądanie zwrotu nienależnie pobranych świadczeń do ostatnich 12 miesięcy i 3 lat został umiejscowiony bezpośrednio po zasadach regulujących

odpowiedzialność konkretnych osób - tj. osób pobierających świadczenie, co wskazuje, że ograniczenie czasowe dotyczy tej tylko kategorii osób. Sąd Okręgowy w Ostrołęce wskazał, że ten kierunek wykładni akceptowany jest w orzecznictwie - taki pogląd wyraził Sąd Apelacyjny w Lublinie w wyroku z dnia 04.06.2014r., wydanym w sprawie III AUa 293/14, LEX nr 1469346 oraz w wyroku z dnia 24.01.2013r., wydanym w sprawie III AUa 1125/12, LEX nr 1264374.

Kierując się wskazanym stanowiskiem Sąd Okręgowy oddalił odwołanie w części dotyczącej żądania zmiany zaskarżonej decyzji poprzez orzeczenie, że odwołujący nie ma obowiązku zwrotu ZUS świadczeń nienależnie wypłaconych H. Ł. za okres od dnia 01.08.1993r. do 30.10.2011r.

W pozostałym zakresie Sąd pierwszej instancji odwołanie uwzględnił. W przekonaniu Sądu Okręgowego nieuprawnione było stanowisko, że odwołujący spóźnia się ze zwrotem nienależnego świadczenia już w dacie jego pobrania. Zdaniem Sądu skoro świadczenia z ubezpieczeń społecznych są przyznawane w drodze decyzji administracyjnych i na podstawie decyzji administracyjnych są wypłacane, nie można utrzymywać, że świadczenia wypłacone na podstawie pozostającej w obrocie prawnym decyzji administracyjnej, jako nienależne, podlegają zwrotowi w dacie wypłaty, choćby przesłanki przyznania świadczenia w rzeczywistości nie istniały lub odpadły. Świadczenia w myśl art. 84 ustawy systemowej i art. 138 ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych, uważane za nienależne podlegają zwrotowi dopiero wtedy, gdy organ rentowy wyda stosowną decyzję administracyjną. "Żądanie zwrotu" nienależnie pobranego świadczenia następuje przez doręczenie dotyczącej tego decyzji i z tą chwilą następuje też wymagalność roszczenia o odsetki, gdyż od tej chwili dłużnik pozostaje w opóźnieniu ze spełnieniem świadczenia głównego.

O kosztach postępowania Sąd orzekł w oparciu o art. 100 k.p.c., wobec faktu, że żądania odwołującego zostały uwzględnione tylko częściowo.

Apelację wniosła Szkoła Podstawowa im W. B. w O..

Zaskarżyła wyrok w pkt. 2 i 3, to jest w części oddalającej odwołanie i znoszącej wzajemnie koszty procesu. Skarżący zarzucił rozstrzygnięciu obrazę prawa materialnego, to jest art. 84 ust 3 ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych przez nie zastosowanie tego przepisu i w konsekwencji obciążenie płatnika składek odpowiedzialnością zwrotu nienależnego świadczenia za okres od dnia 1 sierpnia 1992 r. do dnia 30 października 2011 r., z pominięciem ograniczenia czasowego przewidzianego w przepisie.

Kierując się wskazanym zarzutem skarżący domagał się zmiany zaskarżonego wyroku przez orzeczenie, że odwołujący się nie ma obowiązku zwrotu organowi rentowemu nienależne wypłaconych świadczeń za okres od dnia 1 sierpnia 1992 r. do dnia 30 października 2011 r.

Sąd Apelacyjny zważył:

Środek odwoławczy jest zasadny.

Porządkując obraz sprawy wypada odnotować, że apelacja dotyczy wyłącznie pkt 2 zaskarżonego wyroku (a dodatkowo rozstrzygnięcia o kosztach procesu), przy czym płatnik składek nie odwołał się od decyzji w zakresie w jakim ona zobowiązuje go do zapłaty nienależnego świadczenia za okres od dnia 1 listopada 2011 r. do dnia 31 października 2014 r. Oznacza to, że w tym zakresie decyzja stała się prawomocna. Na obecnym etapie postępowania sporny jest wyłącznie okres od dnia 1 sierpnia 1992 r. do dnia 30 października 2011 r. Dodatkowo trzeba dodać, że Szkoła Podstawowa nie kwestionuje podstaw faktycznych odpowiedzialności, jest jednak zdania, że powinna mieć do niej zastosowanie ulga określona w art. 84 ust 3 ustawy systemowej.

Odnosząc się wprost do wykładni zaprezentowanej przez Sąd pierwszej instancji (stanowiącej odwzorowanie poglądu wyrażonego przez Sąd Apelacyjny w Lublinie) należy uznać, że nie jest ona trafna. Zapatrywanie przyjęte przez Sąd pierwszej instancji zasadza się na rozróżnieniu podstaw prawnych odpowiedzialności ubezpieczonego (art. 84 ust 1

ustawy) i płatnika składek (art. 84 ust 6 ustawy). W tym kontekście podkreśla się, że art. 84 ust 6 literalnie odwołał się wyłącznie do ust 1, z pominięciem ust 3 omawianego przepisu. W rezultacie wnioskowanie to doprowadziło Sąd pierwszej instancji (a wcześniej Sąd Apelacyjny w Lublinie) do uznania, że normy czasowe wynikające z art. 84 ust. 3, obejmują jedynie osoby, które pobrały nienależne świadczenia.

Przedstawione spojrzenie oparte zostało na fałszywej metodologii, polegającej na nieuwzględnieniu zakresu podmiotowo-przedmiotowego przepisów. Dodatkowo wysuwa na pierwszy plan argumenty systemowe, przysłaniając tym samym racje semantyczne. Przepis art. 84 ust 1 ustawy odnosi się do podmiotu (osoba, która nienależnie pobrała), ale również określa przedmiotowe granice odpowiedzialności. Z kwestią tą koresponduje zarówno pojęcie nienależnego świadczenia z ubezpieczenia społecznego, jak również skutek w postaci obowiązku jego zwrotu wraz z odsetkami, w wysokości i na zasadach określonych przepisami prawa cywilnego. Charakterystyczne jest, że kolejne części redakcyjne przepisu konweniują przede wszystkim z aspektem przedmiotowym. W art. 84 ust 2 zdefiniowano nienależnie pobrane świadczenia, a w art. 84 ust 3 określono granice temporalne żądania zwrotu świadczenia. Pozostając przy tym ostatnim przepisie, nie sposób zauważyć, że ustawodawca wprowadził modyfikację o charakterze podmiotowym. Wskazał, że w opisanym wypadku „osoba pobierająca świadczenie” może odpowiadać na preferencyjnych zasadach (za okres do ostatnich 12 miesięcy). Zmiennej podmiotowej nie sposób jednak doszukać się w określeniu „w pozostałych przypadkach - za okres dłuższy niż ostatnie 3 lata”. Założenie, że w tym zwrocie ustawodawca nawiązał wyłącznie do „osoby pobierającej świadczenie” jest zawodne. Teza przeciwna pozostaje w opozycji do reguł językowej interpretacji przepisów prawnych.

Nie zmieniając tematu dociekań, należy skupić się na przepisie art. 84 ust 6 ustawy systemowej. Nie ma wątpliwości, że wprowadza on względem ust 1 nową jakość w sferze podmiotowej. Stwierdza, że odpowiedzialnymi mogą się stać również płatnik składek i inny podmiot. Nie ma jednak wątpliwości, że przepis ten w ujęciu przedmiotowym konweniuje z wcześniejszymi jednostkami redakcyjnymi przepisu. Stanowi on o „nienależnym świadczeniu”, jedynie modyfikując jego znaczenie. Stwierdza również, że odpowiedzialność ma miejsce w przypadku „przekazania nieprawdziwych danych” (pojęcie to pozostaje w stosunku krzyżowania z sytuacjami opisanymi w ust 2 przepisu). W pozostałym zakresie omawiany przepis nie odnosi się do poprzedzających go ustępów art. 84 ustawy. Nie polega na prawdziwym twierdzeniu, że nawiązuje on w całości do ust 1. Korespondencja ta ma wyłącznie charakter zakresowy. Określenie „o których mowa w ust 1” odnosi się wyłącznie do odsetek, których art. 84 ust 6 nie dookreśla, a w ust 1 wskazano, że chodzi o odsetki „w wysokości i na zasadach określonych przepisami prawa cywilnego”. W rezultacie nie można twierdzić, że art. 86 ust 6 ustawy, odwołując się do ust 1, uniemożliwia tym samym skorzystanie przez płatnika składek z dobrodziejstwa ograniczenia żądania zwrotu kwot nienależnie pobranych świadczeń z ubezpieczeń społecznych (zgodnie z ust 3).

Funkcją przepisu art. 84 ustawy systemowej jest określenie przypadków, w których możliwe jest odzyskanie przez system ubezpieczeń społecznych świadczeń nienależnie pobranych. Oznacza to, że wiodące znaczenie ma w nim aspekt przedmiotowy. Wtórny względem niego (choć równie istotny) pozostaje kontekst podmiotowy. Spostrzeżenie to ma tylko takie znaczenie, że nieodpowiednie jest segregowanie przepisu z uwagi na osobę odpowiedzialną. Podział podmiotowy prowadzi do modyfikacji przesłanek odpowiedzialności, jednak nie skutkuje zerwaniem zwartości przedmiotowej norm zawartych w przepisie. Oznacza to, że nietrafne jest postrzeganie wewnętrznej relacji systemowej przepisu z perspektywy podmiotowej. Spojrzenie ta nie odpowiada założeniu, że rolą art. 84 ustawy jest oznaczenie przypadków, ale również zakresu odpowiedzialności. W rezultacie wyłączenie określonej jego części na potrzeby innego fragmentu możliwe jest tylko w razie wyraźnego zastrzeżenia. Oznacza to, że skoro ust 3 i ust 6 art. 84 ustawy systemowej wyraźnie nie negują wzajemnego oddziaływania, to jasne staje się, że do odpowiedzialności płatników składek zastosowanie ma 3 letnie ograniczenie w dochodzeniu nienależnie pobranych świadczeń.

W uzupełnieniu trzeba wskazać, że brak jest jakichkolwiek aksjologicznych racji w uznaniu bezterminowej odpowiedzialności płatnika składek. Nie jest rozsądne, aby Szkoła Podstawowa im W. B. w O. miała ponosić skutki swojego błędu za okres 22 lat, gdy każdy potencjalny ubezpieczony bezpośrednio pobierający zawyżone świadczenie, uzyskane nawet w drodze świadomego fałszerstwa płacił tylko za okres nie dłuższy niż za ostatnie 3 lata.

Cześć z przedstawionych racji została wyrażona już w utrwalonym orzecznictwie Sądu Najwyższego. Wynika z niego jednoznacznie, że regulacja zawarta w art. 84 ust 3 ustawy systemowej ma zastosowanie do odpowiedzialności płatnika składek według art. 84 ust 6 ustawy (wyrok SN z dnia 28 stycznia 2015 r., I UK 206/14, LEX nr 1653740, wyrok SN z dnia 15 września 2015 r., III UK 18/15, publikowany na stronie SN).

Przedstawiona argumentacja daje podstawy sądzić, że zaskarżony wyrok w pkt 2 i 3 jest wadliwy. Sąd odwoławczy podziela tym samym zarzuty apelacji.

Dlatego zgodnie z art. 386 § 1 k.p.c. orzeczono jak w sentencji, według reguł zawartych w art. 98 k.p.c. orzeczono o kosztach procesu za drugą instancję.